

תוכן עניינים

מבוא 2

1 - מהי המתת חסד? 3

1.1 - המושג "המתת חסד" 3

1.2 - המתת חסד אקטיבית מול פסיבית 4

1.3 - המתת חסד רצונית ולא רצונית 5

1.4 - הטיפול הפליאטיבי 6

1.5 - אורך חיים לעומת אורח חיים 7

2 – המתת חסד בישראל 8

2.1 - המתות חסד בראי העולם 9

2.2 – המצב המשפטי בישראל 10

2.3 – חופש בחירה וחירות האדם מנקודת מבט ישראלית 11

2.4 – ההלכה היהודית 13

2.5 – פרשת "שפר" – מקרה בוחן 15

3 – תיאוריות על מוסר: תועלתנות וליברטריאניזם 17

3.1 - תועלתנות 18

3.2 – ליברטריאניזם 21

3.3 – מכונת החוויות של נוזיק 23

4 - סיכום ומסקנות 24

ביבליוגרפיה 27

מבוא

בקרב רוב אוכלוסיות העולם ישנה נטייה טבעית לקדושת החיים, שכן לחיות הינו צורך בסיסי והישרדותי. נושא המתת החד מעמיד בפנינו רגישויות ומחלוקות רבות בשל הצורך לבחור בין חיים, מלאי סבל וכאב, לבין המוות. המתת החד במדינת ישראל מהווה את אחת הסוגיות השנויות במחלוקת לאור המורכבות וההתנגשות שבין ההלכה היהודית לבין הדמוקרטיה. ההטרואגניות בחברה הישראלית, הבאה לידי ביטוי בהשקפות עולם שונות, כמו גם הדילמה המוסרית-רפואית, חברתית, הלכתית ומשפטית יוצרות את אותה מורכבות. הדילמות פוגשות בעימות בין שני עקרונות הנתפשים בתרבות המערבית כערך יסוד בסיסי והם עקרון "קדושת החיים" אל מול עקרון "כבוד האדם". מחד, מדינת ישראל מושתת על ערכי הדמוקרטיה והליברליזם המכבדים את כבוד האדם וחירותו אך מאידך, היא מוגדרת כמדינה יהודית התומכת בעקרונות הדת וההלכה התופסים בערך קדושת החיים כערך עליון.

עבודתי תעסוק בנושא המתות חסד ובשאלה האם ראוי לאפשר את ביצוען של המתות חסד במסגרת הטובין שמספקת מדינת ישראל לאזרחיה. הרעיון לשאלה נבע מן העניין במורכבות ובדילמות הרבות הנובעות מעצם הגדרת מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית. במסגרת העבודה אחקור את השאלה מנק' מבט משפטית-חוקתית, הלכתית-דתית, נקודת מבט תועלתנית וליברטריאנית. בפרק הראשון אציג את התפיסה המושגית של המתת החד ואערוך השוואה בין המתת חסד אקטיבית לפסיבית (פרק 1 סעיף 1) ובין המתת חסד רצונית לבלתי-רצונית (פרק 1 סעיף 2). אתייחס גם לטיפול הפליאטיבי ואגע בנקודות הדמיון בינו לבין המתת חסד (פרק 1 סעיף 3). בפרק השני אציג את תמונת המצב בנושא המתות חסד במדינות שונות בעולם (פרק 2 סעיף 1), אערוך השוואה בינן לבין יחסה של מדינת ישראל לנושא תוך התייחסות לגישת המשפט הישראלי ולגישה הדתית-הלכתית, שהיא האתיקה היהודית (פרק 2 סעיפים 2 ו-3). כמקרה בוחן בין שתי הגישות, אציג את 'פרשת שפר' ומסקנות עיקריות מהמשפט (פרק 2 סעיף 4). בפרק השלישי, אסקור את הדילמות המוסריות הפוקדות את הנושא ואתן את נקודת מבטם של בנתם ומיל עם עיקרון התועלתנות (פרק 3 סעיף 1) ואת נקודת מבטו של נוזיק, המייצג את הגישה הליברטריאנית (פרק 3 סעיף 2). כמו כן, אציג את מכונת החוויות של נוזיק כמענה פילוסופי לנושא המתות החד והטיפול הפליאטיבי (פרק 3 סעיף 3). בפרק האחרון, אתדיין על ממצאיי ואסכם כי לא ניתן להגיע למסקנה חד משמעית בעניין השאלה האם ראוי לאפשר המתות חסד כחלק מהטובין שמספקת מדינת ישראל לאזרחיה לאור הקונפליקט שבין ההלכה לדמוקרטיה, אך עם זאת, אזרחי מדינת ישראל יכולים למצוא את מבוקשם במדינות השונות בעולם אשר מאפשרות המתת חסד בשטחן.

1 - מהי המתת חסד?

בפרק זה אציג את המושג המתת חסד ואת המשמעות שלו בעבר וכיום. בסעיפו הראשון אתייחס למקור המושג וליישום המושג אז וכיום. כמו כן, אציג סוגי הפעולות והטיפולים אשר חוסים תחת מטריית ההגדרה של המתת חסד. בסעיף 2 אערוך השוואה בין המתת חסד אקטיבית לפסיבית. בסעיף 3 אעמוד על ההבדלים בין המתת חסד רצונית להמתת חסד שאיננה רצונית. בסעיף 4 אציג את הטיפול הפליאטיבי, אשר מקובל לראות בו סוג נוסף או מקביל להמתת חסד וראוי להכירו ולעמוד על נקודות הדמיון בינו לבין המתת חסד. בסיום הפרק, בסעיף 5 אציג כיצד העלייה באורך החיים לצד שיפורים טכנולוגיים במדע וברפואה משפיעים על הסוגיה ועל הדיון בנושא המתות החד.

1.1 - המושג "המתת חסד"

מקורו של המושג המתת חסד הינו ביוון העתיקה או בשפה היוונית אותנזיה (Euthanasia) : Eu – טוב, במובן הקל ו-Thanatos – מוות. כלומר, מיתה טובה או מיתה קלה (Darbyshire, 1987). המונח אותנזיה מביע כבוד רב לאדם, שכן, כפי שחי יפה, כך גם מגיע לו למות. המתת חסד אינה חידוש של העידן הנוכחי, עוד בימי המקרא ניתן היה להבחין במקרים דומים להמתת חסד כפי שמוכרת לנו כיום. שאול, מלך ישראל, ביקש מנער עמלקי להמית אותו כי "אחז בו השבץ" (שמואל ב', א). חרף העובדה כי שאול לא היה שרוי בסבל קשה מבחינה גופנית, בקשתו מן הנער מעידה על ההתייחסות להמתה מרצון כבר בימי המקרא. לדברי קנדל (2006), שבטים ועמים פרימיטיביים, כגון שבט ההופי האינדיאני, נהגו להוציא אדם חולה שמבקש את מותו אל מחוץ לתחום היישוב כך שימות בנחת, במקום להמשיך ולקיימו באמצעים מלאכותיים. למעשה, הראשונים הידועים בהיסטוריה שדנו בריש גלי על נושא המתות החסד הינם הנאצים אשר חיברו בין שתי המילים הסותרות הללו והפכו אותן למושג חדש (זמיר, 2006).

כיום, "המתת חסד" הינה המונח השגור בשפתנו ומשמעותו המתת אדם על ידי זולתו, גרימת מוות בכוונה תחילה ומעשה הנובע מרחמים שחש אדם כלפי אדם סובל. בעת ניתוח המושג "המתת חסד", ניתן לראות כי הוא מדגיש את החסד שנעשה באמצעות ההמתה. כלומר, זוהי פעולה חיובית הנעשית כתוצאה מטוב לבו ורחמיו של המבצע. אך הסוגיה העומדת מאחורי רעיון הפחתת הסבל של החולה מעלה שאלות חשובות כגון סבלו של מי? חסד למי? ובידי מי? (קנדל, 2006).

על פי Derbyshire (1987) נהוג לחלק את המונח "המתת חסד" לארבעה סוגים עיקריים:
1. המתת חסד אקטיבית – ביצוע פעולה ישירה הגורמת לסיום חיו של אדם.

2. המתת חסד פסיבית – המוות נגרם כתוצאה מאי פעילות המביאה להארכת חיים, כגון, אי הגשת מזון,

אי הגשת טיפול רפואי, או חידוש מכשירים העוזרים לחולה להתקיים.